

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างเป็นขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ โดย ระยะแรกเป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตัวผู้วิจัยเอง ในประเด็นต่าง ๆ ตามขอบเขตเนื้อหา ซึ่งได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร

การอธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่จำเป็นต้อง อาศัยแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับ กลไกทางสังคม การควบคุมทางสังคม ความเป็นชุมชน รวมถึงประเด็นจากการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อนำไปกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและเป็นประเด็นในการเก็บข้อมูล แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผู้อื่นได้ทำการศึกษาไว้ ว่ามีแนวคิดหรือทฤษฎีใด ที่จะนำมาใช้ในการศึกษา จากนั้นได้เลือกแนวคิดเกี่ยวกับกลไกทางสังคม แนวคิดการควบคุมทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชน เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาและอธิบายในครั้งนี้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

เนื่องจากหมู่บ้านที่จะเข้าไปศึกษานั้นเป็นหมู่บ้านผู้วิจัยไม่เคยได้รู้จักมาก่อน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นตั้งแต่การแนะนำตัวเองและการทำความรู้จักกับชุมชนที่จะศึกษาด้วยวิธีการดังนี้

2.1 การแนะนำตัว เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การเข้าไปศึกษาข้อมูลในพื้นที่ได้รับความร่วมมือจากคนในพื้นที่ การที่มีคนแปลทักหน้าเข้าไปอยู่ในชุมชนย่อมต้องเป็นที่สงสัยของชาวบ้าน ดังนั้น เริ่มแรกผู้วิจัยได้ไปพบกับหัวหน้าสถานีอนามัยประจำตำบล เพราะเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เช่นเดียวกับที่ผู้วิจัยทำงานอยู่ ผู้วิจัยได้แนะนำตนเองว่าทำงานในสังกัดกรมสุขภาพจิต ขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการศึกษาต่อ มีความประสงค์จะศึกษาเรื่องการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน โดยจะเลือกศึกษาในหมู่บ้านที่มีปัญหาการแพร่ระบาดของยา

เสพคติน้อยที่สุด หรือไม่มีปัญหาเสพติดในชุมชนเลย หากในตำบลนี้มีหมู่บ้านที่มีลักษณะดังกล่าวก็จะขอเข้ามาศึกษาในหมู่บ้าน การวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระดับปริญญาโท หัวหน้าสถานีนามัยให้ข้อมูลว่าหมู่บ้านสวนผัก เป็นหมู่บ้านที่มีปัญหาเสพคติน้อยที่สุด แต่จะหาหมู่บ้านที่ไม่มีปัญหาเสพติดเลยนั้นคงจะหาไม่ได้ในตำบลนี้ ผู้วิจัยได้ตกลงเลือกพื้นที่หมู่บ้านสวนผัก และได้ให้ทางสถานีนามัยช่วยพาไปแนะนำให้ออกไปรู้จักกับผู้นำชุมชนทางสถานีนามัยมิได้เป็นผู้พาไปเอง แต่ได้มอบหมายให้ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นผู้พาไปและจัดหาที่พักให้ ผู้วิจัยได้บ้านพักหลังเล็ก ๆ อยู่ในบริเวณเดียวกับบ้านของเจ้าของบ้าน ซึ่งได้ปลูกบ้านใหม่แล้วได้ย้ายขึ้นไปอยู่บ้านใหม่ บ้านที่ผู้วิจัยไปพักจึงเป็นบ้านว่างอยู่ หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ไปทำความรู้จักกับผู้ใหญ่บ้าน และ ประธานชมรมผู้สูงอายุ โดยแนะนำตัวเช่นเดียวกับการแนะนำตัวต่อสถานีนามัย รวมทั้งขออนุญาตเข้ามาศึกษาเรื่องการป้องกันปัญหาเสพติดในหมู่บ้านด้วย ซึ่งผู้ใหญ่บ้านก็ได้อนุญาตให้ทำการศึกษได้ตามสะดวก เหตุที่ต้องแนะนำตนเองแก่ผู้นำก็เพราะผู้นำ คือบุคคลสำคัญที่ชาวบ้านเคารพนับถือ หากผู้นำเป็นมิตร กับเราแล้ว จะช่วยให้เราได้ศึกษาข้อมูลอย่างสะดวกด้วย นอกจากนี้ การทำความรู้จักกับผู้นำยังเป็นการแสดงความเคารพและให้เกียรติแก่เจ้าของบ้านด้วย ส่วนการแนะนำตัวกับชาวบ้านทั่วไปนั้น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจะเป็นผู้แจ้งแก่ชาวบ้านเมื่อมีโอกาส เช่น เมื่อมีงานบุญ หรือเมื่อมีการถามไถ่กัน

2.2 การสร้างสัมพันธภาพ

ด้วยปัญหาเสพติดเป็นเรื่องผิดกฎหมาย และเป็นเรื่องน่าอายของครอบครัว และเครือข่ายที่มีผู้โชยเสพติด ในระยะเดือนแรกผู้วิจัยไม่ได้ข้อมูลด้านยาเสพติด ด้วยไม่มีใครที่อยากพูดถึงเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงต้องใช้เวลาในการสร้างสัมพันธภาพ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจก่อนด้วยการแนะนำตัวเองในที่ประชุมกลุ่มของชมรมผู้สูงอายุ ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรม เช่น ไปดูการฝึกอาชีพทำดอกไม้จันทน์ นั่งร่วมวงช่วยตัดกระดาษที่จะใช้ทำดอกไม้จันทน์ พร้อมกับการพูดเรื่องราวต่าง ๆ ตามความสนใจ และบางวันก็ได้ร่วมนำกิจกรรมการออกกำลังกายแก่กลุ่มผู้สูงอายุด้วย ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตนอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน และให้เกียรติผู้ให้ข้อมูลว่าเป็นเสมือนครูที่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นให้เข้ามาศึกษาในหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ การทำบุญที่วัด ไปร่วมงานศพพร้อมทั้งร่วมทำบุญ ไปเยี่ยมเยียนบ้านที่มีผู้เจ็บป่วย หรือมีผู้พิการในครัวเรือน เมื่อผู้วิจัยมีความคุ้นเคยดีแล้วจึงได้ พูดคุยถึงเรื่องปัญหาเสพติดในชุมชนต่อไป

สัมพันธภาพที่ได้สร้างไว้ในชุมชนนี้ยังคงอยู่แม้ว่าผู้วิจัยจะได้เข้าไปพักค้างคืนในหมู่บ้านแล้ว เพราะเมื่อมีการเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตของบุคคลในชุมชน ผู้วิจัยก็ยังได้รับการแจ้งข่าวสารอยู่เสมอ

2.3 การค้นหาผู้ให้ข้อมูลทั่วไป และผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ผู้วิจัยได้ขออนุญาตสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยได้เกริ่นไว้เมื่อวันทีไปแนะนำตัวและทำความรู้จัก ซึ่งได้รับความช่วยเหลืออย่างดี โดยเฉพาะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งให้ความคุ้นเคยและแะมาเยี่ยมเยียนผู้วิจัยที่บ้านพักเสมอ ส่วนผู้ใหญ่บ้าน ก็เดินผ่านบ้านที่ผู้วิจัยพักทุกวัน และได้ทักทายกันเป็นประจำ ส่วนประธานชมรมผู้สูงอายุ และสมาชิกชมรม เป็นกลุ่มที่มักจะอยู่ที่บ้าน เดินผ่านบ้านเมื่อใดก็สามารถแะพูดคุยได้ โดยไม่ต้องนัดหมาย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยได้ขอรายชื่อครอบครัวที่มีลูกหลานอยู่ในช่วงวัยรุ่นทั้งหมดมาจากศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนและทำแผนที่บ้านเอาไว้ จากนั้นก็เข้าไปสัมภาษณ์พูดคุย ผู้วิจัยไม่ต้องแนะนำตัวเองเหมือนเมื่อระยะแรก ๆ เพราะส่วนมากคนในชุมชนรู้จักกันหมดแล้วว่าผู้วิจัยเป็นใคร การเข้าไปสัมภาษณ์ในครั้งแรกจะพูดคุยกับพ่อแม่ผู้ปกครองก่อน และถามถึงปัญหาสุขภาพจิตในชุมชน รวมถึงสอบถามถึงสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต หลังจากนั้นถ้าทราบว่า ครอบครัวใดมีผู้ใช้ยาเสพติดผู้วิจัยก็จะแะไปพูดคุยกับครอบครัวนั้นอีก พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ในการแะเยียมเยียน ผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยกับวัยรุ่นที่มีเพื่อนใช้ยาเสพติดในชุมชนและได้ขอให้เป็นผู้ให้ข้อมูลความเคลื่อนไหวของเพื่อน ๆ ในชุมชน โดยผู้วิจัยได้ให้สัญญาว่าจะรักษาเรื่องนี้ไว้เป็นความลับ และจะไม่นำความเดือดร้อนมาให้แก่ผู้ให้ข้อมูล เพียงแต่นำเรื่องราวมาเขียนในงานวิจัยโดยไม่กล่าวถึงชื่อจริงของผู้ใด ซึ่งวัยรุ่นผู้นี้ก็ได้ให้ความร่วมมือด้วยดี

2.4 การเก็บข้อมูลทั่วไปของชุมชนและวิธีการที่ใช้

ข้อมูลด้านกายภาพ และทรัพยากรของชุมชน ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อาวุโส และครอบครัวของกลุ่มวัยรุ่น นอกจากนี้ใช้วิธีการเดินสำรวจร่วมกับชาวบ้าน เพื่อให้เห็นภาพจริงของชุมชน การสัมภาษณ์นี้ได้ทำในระยะ 6 เดือนแรกของการวิจัย คือเริ่มในเดือนกุมภาพันธ์ 2542 และได้ตรวจสอบข้อมูลจนแน่ใจว่ามีความถูกต้อง การตรวจสอบนี้ได้กระทำอยู่เสมอตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชุมชน ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชนจากการเก็บข้อมูลสองวิธีคือ ข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งทางสหกรณ์นิคมกสิกรรม ได้จัดทำประวัติไว้ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโสในชุมชน ผู้วิจัยได้สอบถามจากคนเก่าแก่ว่ามีใครบ้างที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ซึ่งได้ทราบว่ายังคงมีผู้อาวุโสคนหนึ่งที่อยู่มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้ไปสัมภาษณ์พูดคุยด้วย นอกจากนี้ก็สัมภาษณ์จากผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านนี้มาแต่เดิมด้วย แล้วนำข้อมูลทั้งสองส่วนนี้มาประกอบการเขียนรายงาน

ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตประเพณีและความเชื่อ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ พูดคุย และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยได้ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานศพ ผู้วิจัยจะไปร่วมงานศพ และร่วมพิธีตามประเพณี เมื่อไปถึงจะทำความเคารพเจ้าภาพ พูดคุยถึงสาเหตุการตาย ทำความเคารพศพ ร่วมทำบุญโดยนำเงินใส่ซองมอบให้กับเจ้าภาพ หรือจะสวดใส่ในตู้บริจาคนก็ได้ เข้าไปเคารพศพ ณ ที่ตั้งศพ ระหว่างนั้นหากมีกิจกรรมที่พอจะช่วยกันทำได้ เช่นการจัดดอกไม้ หรือการดูแลความเรียบร้อยของสถานที่ ก็อาจช่วยกันทำด้วยกัน ร่วมรับประทานอาหารเมื่อเจ้าภาพจัดเลี้ยง และเมื่อจะกลับก็บอกลาเจ้าภาพ โดยทำตนเหมือนผู้ร่วมงานคนหนึ่ง มิได้สังเกตแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตอื่น ๆ เช่น ไปร่วมทอดลงชุดมันในไร่พร้อมกับชาวบ้าน ร่วมทอดลงทำตุ๋กตาของที่ระลึก เพื่อสังเกตพฤติกรรมของผู้ใช้ยาเสพติดที่อยู่ในครอบครัวนั้น หรือ การไปร่วมงานบุญกับชาวบ้านที่หมู่บ้านใกล้เคียง หรือการไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วย เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชน

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้ยาเสพติด ผู้วิจัยได้ขอรายชื่อครอบครัวที่มีลูกวัยรุ่นจากอาสาสมัครสาธารณสุข แล้วถามที่ตั้งของบ้านเรือน จากนั้นเข้าไปทักทายพูดคุยกับครอบครัวนั้น โดยที่ไม่ได้นัดหมาย ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดว่า การไม่แจ้งว่าจะไปพูดคุยล่วงหน้า ก็เพื่อที่จะได้เห็นสภาพที่เป็นธรรมชาติของครอบครัวนั้น การพูดคุยที่มีกันสองคน คือผู้วิจัย และผู้ให้ข้อมูลเท่านั้นที่จะทำให้ได้รายชื่อของผู้ที่ใช้ยาเสพติดมา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถค้นหาข้อมูลต่อ ๆ ไปจากคนที่ หนึ่งเราจะได้ชื่อคนที่สองหรือคนที่สามมา ในกรณีที่การพูดคุยกันนั้นมีคนมากกว่าสองคน เราก็จะไม่ได้ข้อมูลรายชื่อผู้ใช้ยาเสพติด เมื่อทราบว่า มีผู้ใดบ้างที่ใช้ยาเสพติดแล้วก็หาโอกาสที่จะไปพบปะเยี่ยมเยียนครอบครัวนั้น บ่อย ๆ จนเกิดความไว้วางใจที่จะพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเปิดเผยแล้วจึงใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกต่อไป

2.5 การเก็บข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการหลายอย่างเพื่อเก็บข้อมูลที่จะตอบปัญหาในการวิจัย ดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม ในเบื้องต้นผู้วิจัยต้องการทราบสภาพปัญหาสุขภาพเสพติดในชุมชน โดยยังไม่ได้เจาะถึงครอบครัว จึงได้ใช้การสนทนากลุ่ม ในประเด็นปัญหาของหมู่บ้านว่ามีปัญหาอะไร และปัญหานั้นมีสาเหตุมาจากอะไร เพื่อจะดูว่าในหมู่บ้านนี้มีปัญหาสุขภาพเสพติดหรือไม่ ในการสนทนากลุ่มได้ใช้บริเวณศาลาวัดที่จะมีกลุ่มผู้อาวุโส 3 คน อาสาสมัครสาธารณสุข 2 คน ชาวบ้าน 2 คน สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน 1 คน รวม 8 คน สรุปผลการสนทนากลุ่ม ได้ปัญหาการจราจรเป็นปัญหาสำคัญของหมู่บ้าน สาเหตุมาจากการขับจี้รถขับจี้รถเร็วเกินไป ถนนแคบ และไม่มีป้ายจราจรในหมู่บ้าน การสนทนากลุ่มครั้งแรกไม่มีผู้ใดหยิบยกปัญหาสุขภาพเสพติดขึ้นมาพูด ครั้งที่สอง หลังจากที่ได้สนทนาในครั้งแรกแล้ว 1 เดือน ได้สนทนากลุ่มในประเด็น ปัญหาที่ต้องการแก้ไขในหมู่บ้าน โดยที่ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะได้เห็นว่ามีผู้หยิบยกปัญหาสุขภาพเสพติดขึ้นมาพูดคุยกัน ข้อสรุปที่ได้ก็ไม่มีผู้ใดหยิบยกปัญหานี้ขึ้นมา ปัญหาที่ชาวบ้านต้องการแก้ไขพูดถึงเป็นเรื่องของ กลิ่นเหม็นจากโรงงานอุตสาหกรรม ราคามันที่ปลูกไว้ตกต่ำ ผู้ที่ร่วมสนทนากลุ่มในครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้อาวุโส 2 คน อาสาสมัครสาธารณสุข 2 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่มีตำแหน่งใดในหมู่บ้านชาย 1 คน หญิง 1 คน ครั้งที่สาม ผู้วิจัยได้พูดคุยถึงประเด็นปัญหาสุขภาพเสพติดโดยตรง โดยกำหนดประเด็นว่า ปัญหาสุขภาพเสพติดที่มีอยู่ทุกวันนี้มีสาเหตุมาจากอะไรและจะแก้ไขอย่างไร ข้อสรุปที่ได้มีหลากหลาย ได้แก่ เพราะการคบเพื่อนไม่ดี เพราะเด็กเลี้ยงยาก เพราะครอบครัวไม่เอาใจใส่ เพราะถูกหลอกให้ใช้ ส่วนการแก้ไขปัญหานั้นเห็นว่า เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และครอบครัวที่มีลูกจะต้องคอยเอาใจใส่คนในครอบครัวเอง หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่มอีก เพราะสังเกตได้ว่าผู้หลายคนลำบากใจที่จะพูดหรือแสดงความคิดเห็น

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หลังจากผู้วิจัยไม่ประสบความสำเร็จในการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับสภาพปัญหาสุขภาพเสพติดในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หลังจากที่ได้สร้างสัมพันธภาพกับกลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์ไว้ดีแล้ว ดังได้กล่าวไว้ในระยะของการสร้าง สัมพันธภาพ ผู้วิจัยได้ขอรายชื่อครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ในช่วงวัยรุ่น โดยมีได้ระบุว่าเป็นผู้ใช้ยาเสพติดหรือไม่ จากนั้นผู้วิจัยได้นัดผู้นำชุมชนหรือครอบครัวของผู้ที่มีสมาชิก

อยู่ในช่วงวัยรุ่นครึ่งละรอบครัว เพื่อสัมภาษณ์ โดยที่ผู้วิจัยเป็นผู้เดินไปขอพูดคุยที่บ้านนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อจะได้สังเกตสิ่งต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน ก่อนจบการสัมภาษณ์ทุกครั้ง ผู้วิจัยจะขอโอกาสมาแวะมาขอพูดคุยอีก หากพบว่ายังมีข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติม การนัดเวลา เป็นไปตามความต้องการของเจ้าของบ้านหรือผู้ที่ให้สัมภาษณ์ บางครอบครัวก็สะดวกในช่วงเช้า บางครอบครัวก็สะดวกที่จะให้ไปในเวลาค่ำ ๆ ในการสัมภาษณ์จะเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์ด้วยคำถามเปิด โดยใช้วิธีพูดคุย ชักถามเพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึก โดยเฉพาะ ที่เกี่ยวกับการใช้ยาเสพติดและการป้องกันปัญหาเสพติด สัมภาษณ์ จากผู้นำ ผู้อาวุโส และผู้ใช้ยาเสพติด และครอบครัวของผู้ใช้ยาเสพติด ผู้วิจัยได้ผู้วิจัยได้เตรียมแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามในประเด็นที่ต้องการจะศึกษารายบุคคล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายเปิด 3 แบบคือ

2.1 การสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานชมรมผู้สูงอายุ และคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุข และผู้อาวุโสที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน เป็นคำถาม เกี่ยวกับบริบทของชุมชนและ สถานการณ์ยาเสพติดในชุมชน การแก้ไขปัญหาและการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน

2.2 การสัมภาษณ์ครอบครัวที่มีสมาชิกวัยรุ่น และครอบครัวที่มีผู้ใช้ยาเสพติด เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติด และ แก้ไขและป้องกันปัญหาเสพติด ทั้งในครอบครัวและในชุมชนรวมถึงสอบถามการมีส่วนร่วมในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหายาเสพติดในครอบครัวและในชุมชน

2.3 การสัมภาษณ์ วัยรุ่น ทั้งผู้ใช้ยาเสพติดและไม่ใช้ยาเสพติด เป็นคำถามที่เกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติด และประสบการณ์เกี่ยวกับยาเสพติด เหตุผลที่ทำให้ตัดสินใจใช้ยาเสพติดหรือไม่ใช้ยาเสพติด การมีส่วนร่วมในการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ใช้ในการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด หรือข้อมูลที่เป็นเรื่องทางการเมือง เช่น ร่วมสังเกตการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา หรือผู้สมัครคัดเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สังเกตการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมของชาวบ้าน ผู้วิจัยจะไม่ร่วมแสดงความคิดเห็นด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยมักจะไป

เยี่ยมเยียนครอบครัวผู้ใช้ยาเสพติดซ้ำเพื่อสังเกตการใช้ชีวิตของผู้เสพยา โดยไม่ได้เข้าไปมีส่วนในการดำเนินชีวิตของเขาด้วย นอกจากนี้ยังใช้สังเกตการปฏิบัติตัวที่พ่อแม่ผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อบุตรหลานของตนในชีวิตประจำวัน เช่นการอบรมสั่งสอน การควบคุมความประพฤติ

4. การศึกษาเฉพาะราย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลผู้ใช้ยาเสพติดจำนวน 9 คน และวัยรุ่นที่ไม่ใช้ยาเสพติด อีก 3 คนโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติด สภาพของครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวจากผู้ใช้ยาเสพติด ครอบครัว เพื่อน หรือเครือญาติ และใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อดูว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตถูกต้องตรงกันหรือไม่ เช่น แม่ของเอก ผู้ขายยาเสพติดรายหนึ่งที่เพิ่งพ้นโทษมา แม่จะให้ข้อมูลว่าเอกได้ไปรับจ้างทำงานที่สวนดอกไม้แห่งหนึ่งนอกหมู่บ้าน แต่ไปที่บ้านเอกราวสิบโมงเช้า ก็เห็นว่าเอกยังนอนอยู่บ้าน หรือไม่ก็กำลังแต่งตัวเพื่อจะออกไปเที่ยวกับเพื่อน ผู้วิจัยจึงต้องใช้ข้อมูลจากการสังเกตมาประกอบการศึกษาเฉพาะรายด้วย

5. การบันทึกข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจดบันทึกข้อมูลบางเรื่องในขณะที่ทำการสัมภาษณ์พูดคุย และบางเรื่อง ใช้วิธีการกลับมาบันทึกที่บ้านพัก เนื่องจากได้สังเกตพบว่า เมื่อไม่มีการจดบันทึกผู้ให้ข้อมูลจะให้ข้อมูลที่เป็นธรรมชาติ และมีการเปิดเผยเรื่องราวมากกว่า การคุยไปจดบันทึกไป หลังการบันทึกข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการทบทวนข้อมูลเดิมว่าเข้ากันได้กันได้หรือไม่ หรือมีความขัดแย้งกันหรือไม่ อย่างกรณีของผู้ค้ายาเสพติดคนหนึ่งหายหน้าไปจากชุมชน ครอบครัวให้ข้อมูลว่าเขาได้แต่งงานอยู่กับภรรยาในเมือง ส่วนชาวบ้านไม่มีใครรู้ว่าเขาไปทำอะไรอยู่ที่ไหน ผู้วิจัยก็ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมโดยการถามคำถามนี้จากหลาย ๆ คน จนได้ทราบจากผู้ใช้ยาเสพติดรายหนึ่งว่าถูกตำรวจจับกุมไป นอกจากนี้ยังต้องไปตรวจสอบข้อเท็จจริงจากสถานีตำรวจ พบหลักฐานบันทึกการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง ในกรณีผู้ใช้ยาเสพติดรายอื่น ๆ ก็ เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยต้องหาข้อมูลจากหลายแห่งเพื่อให้มั่นใจว่าถูกต้อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหลายวิธีดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย กระทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลตลอดเวลา เช่น เมื่อสัมภาษณ์ถึงจำนวนผู้ใช้ยาเสพติดในหมู่บ้านจากผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล วัยรุ่นและจากอาสาสมัครสาธารณสุข ข้อมูลที่ได้อาจมีความแตกต่างกัน

ผู้ใหญ่บ้านอาจให้ข้อมูลว่าในหมู่บ้านของคนไม่มีผู้เฒ่าเสพติด ในขณะที่สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล วัยรุ่น และ จากอาสาสมัครสาธารณสุข ให้ข้อมูลว่ามีผู้เฒ่าเสพติดอยู่ ราว 8-9 คน ซึ่งตรงกันกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์วัยรุ่นบางคน และท้ายที่สุดตรงกับการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยได้เก็บเองจากชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปแล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้ตรวจสอบว่า มีผู้เฒ่าเสพติดที่เป็นที่ทราบของชุมชนจำนวน 9 คน ข้อมูลที่มีความแตกต่างจากนี้จึงมิได้ถูกนำมาเสนอ เป็นต้น

3.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล โดยจำแนกเป็น กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ชาวบ้าน กลุ่มผู้เฒ่าเสพติด กลุ่มวัยรุ่นที่ไม่เฒ่าเสพติด ผู้ปกครองของผู้เฒ่าเสพติด ผู้ปกครองของกลุ่มที่ไม่เฒ่าเสพติด เช่นในเรื่องคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อ การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ว่า “คิดว่าปัญหายาเสพติดจะสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการอย่างไร ใครน่าจะมีส่วนบ้าง “ คำตอบที่ได้จากแต่ละกลุ่มอาจมีความแตกต่างกัน ในกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ อาจเห็นว่า หน้าที่ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นหน้าที่ของตนและเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ ที่จะต้องช่วยกันป้องกันไม่ให้เกิดปัญหานี้ขึ้น รวมทั้งครอบครัวของผู้ที่เฒ่าเสพติดก็ต้องมีส่วนช่วยกันป้องกันด้วย ในขณะที่ผู้นำตามธรรมชาติอาจมีความเห็นว่าเป็นเรื่องของครอบครัวที่จะต้องป้องกันคนของตนไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและในกลุ่มผู้สูงอายุอาจมองว่า พ่อแม่สมัยนี้เลี้ยงลูกแบบตามใจมากเกินไป ไม่สนใจอบรมสั่งสอนลูก ทำให้ลูกเสียคน ผู้วิจัยวิเคราะห์คำตอบในแต่ละกลุ่มว่ามีคำตอบหรือความเห็นที่เหมือน ๆ กันหรือไม่ นำคำตอบที่ได้มาจัดหมวดหมู่

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูล จากการศึกษาเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์แล้วนำมาหาความสัมพันธ์กัน เช่นการหายหน้าไปของผู้เฒ่าเสพติดที่ชื่อชายที่บ้านไม่มีใครทราบ และครอบครัวของชายบอกว่าชายอยู่กับลูกเมียในเมืองและงานยุ่งจึงไม่ได้เข้ามาในหมู่บ้าน เมื่อนำมาเปรียบเทียบข้อมูลการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่เป็นหลักฐานบันทึกประจำวัน ทำให้ทราบว่าชายอยู่ในระหว่างต้องโทษ จึงได้หายหน้าไปจากหมู่บ้าน หรือการวิเคราะห์บทบาทของผู้ใหญ่บ้านจากเหตุการณ์การประชุมชาวบ้านที่วัด ที่ผู้ใหญ่บ้านมิได้เอาใจใส่ในกิจกรรมที่ชาวบ้านช่วยกันจัดขึ้น ทั้ง ๆ ที่มีบ้านอยู่ติด ๆ กับวัดและกินนอนอยู่เฉย ๆ ที่บ้าน ทำให้สามารถสรุปได้ว่าผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ไม่เอาใจใส่ในกิจกรรมที่ชาวบ้านช่วยกันจัดขึ้น

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเฉพาะราย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบตามเนื้อหาในแต่ละวัตถุประสงค์ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ เป็นเพราะอะไร แล้วจึงสรุปเชิงวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่กำหนดไว้

4. การนำเสนอผลการวิจัย

หลังจากการตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้แยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหาในแต่ละวัตถุประสงค์และนำเสนอโดยการบรรยายและการสรุปเชิงวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่กำหนดไว้